

Vergaderjaar 2004–2005

21 501-02

Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen

22 112

Nieuwe Commissievoorstellen en initiatieven van de lidstaten van de Europese Unie

Nr. 619

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 26 april 2005

De vaste commissie voor Europese Zaken¹ en de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken² hebben op 10 maart 2005 overleg gevoerd met minister Bot van Buitenlandse Zaken en staatssecretaris Nicolaï van Buitenlandse Zaken over:

- 1. de brief van de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 10 februari met verslag Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen van 31 januari en 1 februari 2005 (21 501-02, nr. 605);**
- 2. Verslag Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen van 21 en 22 februari 2005 (brief d.d. 28 februari 2005, 21 501-02, nr. 607);**
- 3. Agenda Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen van woensdag 16 en donderdag 17 maart 2005 (21 501-02, nr. 610);**
- 4. de brief van de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris voor Europese Zaken van 18 januari 2005 met resultaten van het Nederlandse EU-voorzitterschap (29 361, nr. 11);**
- 5. de brief van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking over de uitkomsten van de discussie in de Veiligheidsraad inzake de ontwikkelingen in de Democratische Republiek Congo en de rol van Rwanda (25 098/29 237/29 800-V, nr. 27);**
- 6. de antwoorden van de ministers van Buitenlandse Zaken en voor Ontwikkelingssamenwerking op de schriftelijke vragen**

¹ Samenstelling:

Leden: Van Nieuwenhoven (PvdA), Dijkma (PvdA), voorzitter, De Haan (CDA), Koenders (PvdA), Atsma (CDA), Karimi (GroenLinks), Timmermans (PvdA), Van Bommel (SP), Albayrak (PvdA), Van der Staaij (SGP), Waalkens (PvdA), Weekers (VVD), Balemans (VVD), Van Baalen (VVD), Van Winsen (CDA), Van den Brink (LPF), Duyvendak (GroenLinks), Van Velzen (SP), De Nerée tot Babberich (CDA), Van Dijk (CDA), Nawijn (LPF), ondervoorzitter, Dubbelboer (PvdA), Van der Laan (D66), Brinkel (CDA), Szabó (VVD), Griffith (VVD), Jonker (CDA).

Plv. leden: Duivesteijn (PvdA), Kruijssen (PvdA), Hessels (CDA), Van Heteren (PvdA), Çörüz (CDA), Halsema (GroenLinks), Bussemaker (PvdA), De Wit (SP), Eijnsink (PvdA), Rouvoet (ChristenUnie), Douma (PvdA), Wilders (Groep Wilders), Veenendaal (VVD), Geluk (VVD), Algra (CDA), Nawijn (LPF), Vos (GroenLinks), Vergeer (SP), Ormel (CDA), Buijs (CDA), Varela (LPF), Fierens (PvdA), Dittrich (D66), Ferrier (CDA), Dezentjé Hamming (VVD), Hirsi Ali (VVD), Spiess (CDA).

² Samenstelling:

Leden: Rijpstra (VVD), Dijkma (PvdA), De Haan (CDA), voorzitter, Koenders (PvdA), Karimi (GroenLinks), Timmermans (PvdA), ondervoorzitter, Van Bommel (SP), Albayrak (PvdA), Wilders (Groep Wilders), Van Baalen (VVD), Van As (LPF), Herben (LPF), Ormel (CDA), Ferrier (CDA), Duyvendak (GroenLinks), Huizinga-Heringa (ChristenUnie), Van Velzen (SP), De Nerée tot Babberich (CDA), Van Dijk (CDA), Fierens (PvdA), Tjon-A-Ten (PvdA), Eijnsink (PvdA), Brinkel (CDA), Szabó (VVD), Van der Laan (D66), Jonker (CDA).

Plv. leden: Snijder-Hazelhoff (VVD), Dubbelboer (PvdA), Van Fessem (CDA), Stuurman (PvdA), Vos (GroenLinks), Arib (PvdA), De Wit (SP), Leerdam (PvdA), Hirsi Ali (VVD), Van Miltenburg (VVD), Varela (LPF), Van den Brink (LPF), Haverkamp (CDA), Rambocus (CDA), Halsema (GroenLinks), Van der Staaij (SGP), Kant (SP), Eski (CDA), Çörüz (CDA), Wolfsen (PvdA), Van Nieuwenhoven (PvdA), Waalkens (PvdA), Van Winsen (CDA), Veenendaal (VVD), Dittrich (D66), Kortenhorst (CDA).

van het lid Koenders inzake o.a. MONUC (Aanhangsel Handelingen II, vergaderjaar 2004–2005, nr. 1153);

7. de antwoorden van de minister van Buitenlandse Zaken op de schriftelijke vragen van de leden Rambocus en Ormel over Nepal (Aanhangsel Handelingen II, vergaderjaar 2004–2005, nr. 1052);

Fiches:

- * de brief van de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 22 december 2004 met Mededeling betreffende het Bureau voor de grondrechten (consultatiedocument) (22 112, nr. 352, fichenr. 2);
- * de brief van de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 18 januari 2005 met Verordening houdende specifieke maatregelen op landbouwgebied ten behoeve van de ultraperifere gebieden (22 112 nr. 354, fichenr. 5);
- * de brief van de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 28 januari 2005 met Besluit van de Raad tot afsluiting van de procedure van overleg met de Republiek Guinee overeenkomstig artikel 96 van de Overeenkomst van Cotonou (22 112, nr. 355, fichenr. 2);
- * de brief van de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 10 februari 2005 met Mededeling inzake ontwikkelingsfinanciering i.h.k.v. de ACS-EG partnerovereenkomst (22 112, nr. 358, fichenr. 2);
- * de brief van de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 23 februari 2005 met Mededeling betreffende «European Neighbourhood Policy (ENP) (22 112, nr. 360, fichenr. 2)»;
- * de brief van de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 23 februari 2005 met Verordening tot wijziging van Verordening ertoe strekkende dat de communautaire bijstandsverlening ten uitvoer kan worden gelegd (22 112, nr. 360, fichenr. 1).

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand beknopt verslag uit.

ONDERDEEL ALGEMENE ZAKEN

Vragen en opmerkingen uit de commissies

De heer **Van Dijk** (CDA) is van mening dat de regering een verstandig standpunt inneemt over de financiële perspectieven, namelijk dat in de «negotiating box» nadrukkelijk het punt van de eigen middelen aan de orde komt. Bij de financiering van de Europese Unie gaat het immers niet alleen om de uitgaven. Denkt de regering dat dit element een belangrijk onderdeel zal vormen van de negotiating box, of heeft zij de indruk dat dit er buiten zal worden gelaten?

Kroatië en de uitbreiding van de Europese Unie staan op de agenda bij de externe betrekkingen, maar deze onderwerpen behoren tot de interne algemene-zakenproblematiek van de Europese Unie. Het is van cruciaal belang dat Kroatië goed samenwerkt met het Joegoslaviëtribunaal, zodat generaal Ante Gotovina nu inderdaad wordt uitgeleverd. Hoe staat het daarmee precies?

De minister van Buitenlandse Zaken van Turkije heeft zijn excuses aangeboden voor recent hard optreden van de politie bij demonstraties en aangegeven dat dit optreden fout was, maar dit legt toch weer bloot dat er in Turkije op het gebied van de mensenrechten nog het een en ander moet gebeuren. In het onderhandelingspakket dat later dit jaar wordt vastgesteld, mogen in het begin alleen de verdere vervolmaking van de politieke criteria van Kopenhagen en de JBZ-onderwerpen aan de orde komen.

De heer **Timmermans** (PvdA) wijst erop dat de minister van Financiën, «Il Duro», de afgelopen week ineens een heel andere positie innam ten opzichte van het Stabiliteits- en groeipact dan hij jarenlang heeft gedaan. Hij is nu heel flexibel en wil graag meewerken aan de aanpassing van het pact. Wat betekent dit voor de Nederlandse opstelling ten opzichte van de financiële perspectieven? De Nederlandse regering stelt terecht harde eisen, maar wordt er op dat punt enige vooruitgang geboekt in de onderhandelingen? Welke strategie volgt de regering inzake de financiële perspectieven en welke afspraken zijn daarover gemaakt met het Luxemburgse voorzitterschap? Welk pad wordt gevolgd en wat is de planning? Als de etappes niet duidelijk zijn, komt de zaak op het laatste moment weer in de «pressure cooker» terecht, en heeft Nederland het nakijken. Bovendien maakt de heer Timmermans zich zorgen over de standvastigheid van de partners van Nederland in deze kwestie, met name Duitsland. Te vrezen valt dat Nederland aan het einde van de rit alleen komt te staan. Wat is precies de positie van de Nederlandse regering inzake Kroatië? In de aanloop naar de Europese top heeft de regering nadrukkelijk gewezen op het belang van volledige medewerking door dit land aan het Joegoslaviëtribunaal. Als die medewerking niet naar tevredenheid verloopt, wordt het onderhandelingsproces met Kroatië niet voortgezet. Welnu, het Joegoslaviëtribunaal vindt de medewerking sterk onvoldoende. Dan kan de regering, in navolging van bijvoorbeeld de Britse regering, toch duidelijk uitspreken dat de onderhandelingen met Kroatië, die binnenkort zouden beginnen, niet zullen doorgaan?

Recente televisiebeelden waarin was te zien hoe de Turkse politie zich op een schandelijke manier te buiten ging bij het tegengaan van een demonstratie, bewijzen hoe lang de weg is die Turkije nog te gaan heeft. Eerder deze week heeft de Europese Unie dit optreden naar verluidt veroordeeld. De excessen zijn op zodanig onaanvaardbare wijze in strijd met de fundamentele eisen die aan een democratische rechtsstaat kunnen worden gesteld, dat zij de onderhandelingen met Turkije in gevaar brengen indien mocht blijken dat zij een stelselmatig karakter hebben. Wat heeft de regering gedaan en welke middelen zal zij inzetten, zowel binnen de Europese Unie als in de bilaterale relatie, om dit aan Turkije duidelijk te maken?

De heer **Van Baalen** (VVD) maakt zich ernstig zorgen over het Stabiliteits- en groeipact en over de financiële perspectieven. De regering heeft zich sterk gemaakt voor een nettobegrenzer, en die moet worden binnengehaald. Verder moet de Europese begroting worden gelimiteerd tot 1% van de BNP. In hoeverre liggen deze twee belangrijke Nederlandse eisen binnen handbereik? Wie verzet zich hiertegen? Het Stabiliteits- en groeipact wordt in wezen uitgekleed. Wat is de «bottom line» voor de Nederlandse regering in de onderhandelingen?

Het is niet voorstelbaar dat de onderhandelingen met Kroatië over toetreding starten voordat het Joegoslaviëtribunaal duidelijk heeft aangegeven dat Kroatië voldoende meewerkt. Op basis van de brief van mevrouw Del Ponte kan worden geconcludeerd dat dit niet het geval is.

De heer Van Baalen betreurt eveneens het optreden van de politie in Turkije en vraagt de regering dit in de RAZEB aan de orde te stellen.

Mevrouw **Van der Laan** (D66) vindt dat Nederland complimenten verdient voor zijn optreden in de RAZEB inzake Kroatië, want blijkens het verslag van de vorige RAZEB behoort Nederland tot de standvastige landen die in deze kwestie een principieel standpunt innemen. Het valt te betreuren dat het Luxemburgse voorzitterschap laat doorschemeren dat de onderhandelingen toch wel kunnen doorgaan. De principes moeten de doorslag blijven geven en Nederland heeft een extra verantwoordelijkheid, omdat het tribunaal in Nederland is gevestigd en omdat Nederland pretendeert de juridische hoofdstad van de wereld binnen de grenzen te hebben. Is dit een geval waarin de regering het veto zou kunnen

gebruiken, op de handhaving waarvan zij bij de onderhandelingen over het grondwettelijk verdrag steeds is blijven inzetten?

Naar aanleiding van het rapport-Kok is gesproken over mogelijkheden om de Lissabondoelstellingen te kunnen afdwingen, bijvoorbeeld via financiële prikkels. Bij de staat van de Unie heeft staatssecretaris Nicolai op dit punt toezeggingen gedaan, maar deze komen nu niet terug in het kabinetsstandpunt. De regering laat het bij het opstellen van de nationale actieplannen en de rapportagecyclus. Hoe staat het hiermee?

Wat de Lissabondoelstellingen betreft ligt in het Commissievoorstel de nadruk op groei en werkgelegenheid. Voor Nederland moet daarbij de nadruk liggen op de kansen die de milieutechnologie bieden. Het is essentieel, juist met het oog op groei en werkgelegenheid, dat Nederland hierin een voortrekkersrol vervult. Wat dat betreft verdienen belemmeringen in de regelgeving op het gebied van bijvoorbeeld biotechnologie de aandacht van de regering. Het is een goede zaak dat de minister energiebesparing op de Europese agenda wil zetten. Verder zou Nederland een voortrekkersrol moeten vervullen in de klimaatdiscussie binnen Europa. De voortvarende wijze waarop Nederland aan de slag is gegaan met het Europese grondrechtenbureau verdient een compliment. Het wordt een onafhankelijk orgaan, dat echt gaat toezien op schendingen van mensenrechten binnen de EU. Op welke termijn denkt het kabinet de gezamenlijke inzet van Kamer en regering te kunnen verzilveren? Zal het lukken om er een serieus bureau van te maken dat zijn tanden kan laten zien, waardoor de EU kan aantonen dat Europa zijn zaken dermate goed op orde heeft dat het met goed fatsoen anderen in de wereld de maat kan nemen? Het is overigens niet de bedoeling om het werk van de Raad van Europa over te doen. Het gaat erom, complementair op te treden en gebruik te maken van de expertise, de netwerken en de andere zaken die er al zijn. Verder staat het de Europese Unie geheel vrij om een uitspraak van het Hof in Straatsburg zelf te gebruiken om de eigen lidstaten aan te pakken. Kan het agentschap niet bewerkstelligen dat landen die zich niet aan de uitspraken van het Hof in Straatsburg houden, door de Europese Unie op de vingers worden getikt?

Mevrouw **Karimi** (GroenLinks) merkt op dat er geen onderhandelingen kunnen worden gestart met Kroatië als dit land niet volledig samenwerkt met het Joegoslaviëtribunaal. Als Turkije werkelijk aspiraties heeft om deel uit te maken van de Europese Unie, zal aan dat land duidelijk moeten worden gemaakt dat politieoptreden zoals recentelijk op de televisie was te zien niet door de beugel kan. Er mag op dit punt aan Turkije geen concessie worden gedaan.

Aan de agenda van de voorjaarstop ontbreekt de dimensie van de duurzame ontwikkeling. Wat is de inzet van de regering en hoe zorgt zij ervoor dat duurzame ontwikkeling een volwaardige plek krijgt op deze agenda? Welke aanbevelingen heeft de Nederlandse regering van de overige lidstaten gekregen voor de ratificatie-inspanningen naar aanleiding van het referendum in Spanje en wat gaat zij daarmee doen? Opgemerkt is dat referenda niet mogen worden gebruikt als oneigenlijk onderhandelingsinstrument in discussies over andere Europese onderwerpen. Wie gebruikt op dit moment referenda in welke onderhandelingen over welke onderwerpen? Hoe staat het met de voorbereidingen voor het referendum in Nederland?

Het antwoord van de bewindslieden

De **minister** memoreert dat mevrouw Del Ponte in een brief aan het Luxemburgse voorzitterschap uitdrukkelijk heeft laten weten dat zij vindt dat de samenwerking van Kroatië met het ICTY volstrekt onvoldoende is. Van Kroatische zijde is betoogd dat men wel het nodige heeft gedaan, maar dat er allerlei krachten in het spel waren die het de regering aldaar

onmogelijk maakten om aan de eisen te voldoen. Voor de Nederlandse regering zijn de brieven van mevrouw Del Ponte echter doorslaggevend. Zolang er gereede twijfel bestaat aan de samenwerkingsbereidheid van Kroatië, kan er geen sprake van zijn dat in de komende weken het groene licht wordt gegeven voor onderhandelingen. Als de heer Gotovina zich alsnog bij het Joegoslaviëtribunaal meldt, geeft de minister wel het groene licht. Het is wel vaker voorgekomen dat gezochte personen ineens zichzelf vrijwillig aangaven. Ook kan het zijn dat de Kroatische regering plotseling met informatie komt over bijvoorbeeld de verblijfplaats van betrokkene in het buitenland. Zoals de zaken er nu voorstaan, zal de Nederlandse regering echter niet het groene licht geven om de onderhandelingen te openen. Een aantal landen binnen de EU is dezelfde mening toegedaan, zoals het Verenigd Koninkrijk en Zweden. Andere landen vinden het Nederlandse standpunt sympathiek, maar zullen daar niet voor uitkomen. Tenslotte zijn er lidstaten die vinden dat de bewijzen die Kroatië op tafel heeft gelegd erop duiden dat dit land alles in het werk heeft gesteld om medewerking te verlenen. Zij vinden dat de onderhandelingen wel degelijk moeten worden geopend; anders zou er sprake zijn van een negatieve signaalwerking naar de andere kandidaat-lidstaten. In de praktijk is het veto zelden of nooit toegepast, maar het is wel gebruikt als een soort stok achter de deur. Iedereen weet dat het veto bestaat en dus is de compromisbereidheid groter. Overigens is de regering van Kroatië verdeeld over de kwestie-Gotovina, en dat geldt ook voor de bevolking. Sommigen zien hem als een held; anderen als een schurk. De kwestie ligt politiek gevoelig en sommige lidstaten van de EU kunnen daarvoor wel enig begrip opbrengen.

De onderhandelingen met Turkije over toetreding tot de EU betreffen 31 inhoudelijke hoofdstukken, over transport, landbouw, JBZ en dergelijke. Er is geen apart hoofdstuk over mensenrechten of politieke criteria. De onderhandelingen worden hoofdstuk voor hoofdstuk geopend. Bij elk van die hoofdstukken is er sprake van een heel strikte monitoring. Een hoofdstuk wordt niet afgesloten zolang niet heel duidelijk is dat Turkije aan alle verplichtingen kan voldoen. Dit moet in de wetgeving van dat land worden vastgelegd. Bovendien vindt monitoring plaats van de wijze waarop dit gebeurt. In afwijking van wat bij de toetreding van andere kandidaat-lidstaten tot dusverre gebruikelijk was, wordt bij de toetreding van Turkije niet afgegaan op de goede intenties of op de toezegging dat bepaalde wetgeving zal worden geïmplementeerd. Vóórdat op 3 oktober de onderhandelingen met Turkije worden geopend, moet er hoe dan ook aan een aantal condities zijn voldaan, waaronder de implementatie van een zevental wetten. Verder moet de kwestie-Cyprus zijn geregeld, want Turkije heeft het additionele protocol nog niet ondertekend. De algemene mensenrechtensituatie wordt nauwlettend gevolgd. Het politieoptreden van 8 maart jongstleden kan inderdaad absoluut niet door de beugel en de Europese Unie heeft dit dan ook sterk veroordeeld. Turkije zal de komende maanden fors worden aangesproken op deze punten en zij zullen ongetwijfeld tijdens de volgende Raad Algemene Zaken worden besproken, waarbij Nederland zich niet onbetuigd zal laten.

De **staatssecretaris** merkt op dat hij bijna alle voorstellen van het rapport-Kok onderschrijft, met uitzondering echter van de introductie van financiële prikkels voor het realiseren van de Lissabondoelstellingen, zoals premies of sancties. Dat zou namelijk averechts werken. Wel houdt de bewindsman vast aan het principe van «naming and shaming»: de lidstaten moeten niet alleen best practices uitwisselen, maar ook duidelijk formuleren wat er niet goed gaat en elkaar daarop aanspreken. In dat kader spelen ook de nationale actieplannen een rol, omdat elke lidstaat ertoe wordt gedwongen om de stand van zaken op een rij te zetten. Binnen het brede spectrum van doelstellingen en subdoelstellingen van de Lissabonstrategie ligt de nadruk op groei en werkgelegenheid, maar dit

betekent niet dat de derde pijler van de Lissabonstrategie, de milieudimensie, daarmee een ondergeschikte plaats krijgt. Door de nadruk te leggen op eco-efficiënte innovaties snijdt het mes aan twee kanten: de Europese kenniseconomie wordt op dat gebied meer concurrerend, terwijl tegelijkertijd de duurzaamheid wordt gediend.

Nederland moet inderdaad zijn voorhoedepositie in de klimaatdiscussie behouden en uitbouwen, zowel binnen als buiten de Europese Unie. Het Nederlandse voorzitterschap is op dit gebied zeer actief geweest. Innovatie op het gebied van milieu- en biotechnologie is de aangewezen weg. Het standpunt van de regering over de financiële perspectieven is glashelder: Nederland betaalt netto onaanvaardbaar meer dan andere landen. Dit is niet uit te leggen, en de beste weg om dat te veranderen is de invoering van een netto-begrenzer, waarmee voor de toekomst in één keer het probleem voor alle landen wordt opgelost. De regering hecht eraan om niet over de meerjarenbegroting te spreken zonder de inkomstenkant erbij te betrekken. De bewindsman heeft er alle vertrouwen in dat het huidige voorzitterschap dit standpunt zal meenemen in de voorstellen die in juni worden besproken, waarmee overigens niet is gezegd dat er dan ook al overeenstemming zal worden bereikt over een oplossing. De regering heeft binnen de Europese Unie nogmaals benadrukt dat voor de meerjarenbegroting voorlopig besluitvorming bij unanimitéit moet worden gehandhaafd, met name wegens de onaanvaardbare nettobetalingsspositie van Nederland. Voor de regering is dit een hard punt, en op alle fronten brengt zij de kwestie onder de aandacht. Behalve op de nettobegrenzer zet de regering ook hard in op het punt van de uitgaven. De regering zal er alles aan doen om in juni het gewenste resultaat te behalen. Wat de planning betreft: het voorzitterschap heeft de zogenaamde «negotiating box» gepresenteerd, waarmee een indicatie wordt gegeven van wijze waarop uit de bouwstenen die tijdens het Nederlandse voorzitterschap zijn aangedragen voor de meerjarenbegroting, iets zou kunnen worden opgebouwd. De kans bestaat dat het voorzitterschap pas kort van tevoren met de laatste, cruciale informatie zal komen. Dit brengt met zich dat Nederland in de voorbereiding extra alert zal zijn en samenwerking met de onderscheiden partijen zal zoeken. De voorstanders van de 1%-norm vormen een sterk front. De groep bestaat nog steeds uit zes landen en wordt niet kleiner of zwakker. Overigens is de invoering van de nettobegrenzer alleen van belang voor de landen die daar baat bij hebben. Dat zijn er maar enkele, met Nederland voorop, en dus is het nog een stuk moeilijker om daarvoor steun te vinden dan voor de benadering van de «zuinige zes».

In de Eurogroep vindt discussie plaats over aanscherping van het Stabiliteits- en groeipact in die zin dat men zich niet alleen concentreert op wat er in slechte tijden niet mag, maar ook op maatregelen die moeten worden genomen in goede tijden, ter voorbereiding op slechte tijden. De regering houdt nog steeds vast aan de norm van 3%. Op Europees niveau is een discussie gaande over de vraag of, en zo ja, in hoeverre en onder welke voorwaarden uitzonderingen op die regel kunnen worden gemaakt. Het Luxemburgse voorzitterschap werkt er hard aan om een goed compromis te bereiken. De signalen van de kant van Duitsland zijn overigens verontrustend. Los van de criteria zelf is het karakter van het pact een cruciaal element. Is het een vage politieke intentieverklaring, of heeft het pact een juridische status en heeft iedereen zich daaraan te houden? Voor Nederland is het even belangrijk om dat laatste overeind te houden als om vast te houden aan de criteria. De staatssecretaris heeft er goede hoop op dat het karakter van het pact overeind zal blijven.

Het is nog niet helemaal duidelijk welk mandaat het grondrechtenbureau zal krijgen; daarover is nog discussie gaande. De regering zal er opnieuw bij de Commissie op aandringen dat de «peer review» wordt meegenomen bij de uitwerking van de voorstellen voor het grondrechtenbureau, maar het is nog niet duidelijk in hoeverre andere lidstaten dit zullen steunen. De bewindsman zal de concrete suggesties die zijn gedaan met

betrekking tot de jurisdictie van het bureau nader bezien en daarbij ook de mogelijkheid betrekken dat de uitspraken van het Europese Hof in Straatsburg in de EU worden besproken, alsmede de vraag of lidstaten zich daar al dan niet aan moeten houden.

De gang van zaken rond het referendum in Spanje was onderwerp van discussie tijdens een informele lunch van de bewindspersonen voor Europese Zaken. Er zijn dus geen formele aanbevelingen gedaan, maar er kunnen uit het Spaanse voorbeeld wel lessen worden getrokken voor het referendum in Nederland. Het Spaanse referendum is goed verlopen. Er is veel en goede voorlichting gegeven. De regering van Spanje heeft zich enthousiast en actief opgesteld en veel geld beschikbaar gesteld, maar ook hebben zich veel maatschappelijke organisaties in de discussie gemengd. Het is essentieel dat het referendum in de hele samenleving leeft en dat zoveel maatschappelijke geledingen zich ermee bemoeien. De staatssecretaris zijn geen gevallen bekend waarin landen referenda zouden gebruiken voor onderhandelingsposities in de Europese Unie en hij denkt dan ook dat alle lidstaten de aanbevelingen op dit punt ter harte nemen. Ter voorbereiding op het referendum in Nederland is het kabinet bezig waar mogelijk zijn standpunt duidelijk te maken. Binnen twee weken zal de Kamer worden geïnformeerd over concrete stappen, vooral wat betreft de informatievoorziening. De voorlichting vindt plaats via internet, maar tevens wordt gezocht naar manieren om de informatie bij zoveel mogelijk mensen schriftelijk te bezorgen. Een van de lessen van het referendum in Spanje is namelijk: zorg ervoor dat de mensen goed zijn geïnformeerd, want dan gaat het ook goed.

ONDERDEEL EXTERNE BETREKKINGEN

Vragen en opmerkingen uit de commissies

De heer **Van Dijk** (CDA) vindt de vervroegde inwerkingtreding van het algemeen preferentieel stelsel per 1 april 2005 een goede zaak. In de afgelopen periode is er bij de doorwerking van dit stelsel steeds een uitzondering gemaakt voor Birma, maar daarover wordt nu met geen woord gerept. Blijft deze uitzonderingspositie bestaan of juist niet?

Het is een goede zaak dat er in de komende periode in het kader van het Europese nabuurschapsbeleid verschillende landenrapporten aan de orde worden gesteld. Dit is de eerste stap op weg naar specifieke programma's voor de desbetreffende landen. Wat Libanon betreft is er een positieve ontwikkeling waar te nemen in de zin dat Syrië aanstalten maakt zich terug te trekken. Niettemin moeten er twee problemen worden opgelost voordat er een specifiek nabuurschapsprogramma voor Libanon tot stand kan komen. Het eerste probleem betreft Hezbollah. Deze organisatie wordt door de gehele EU als een terroristische organisatie beschouwd, maar is nog steeds actief in Libanon. In de tweede plaats moeten er afspraken worden gemaakt over de terugkeer van derdelanders en statenlozen, alvorens kan worden overgegaan tot het opzetten van een nabuurschapsprogramma. Kan de minister dit toezeggen?

In het vredesproces voor het Midden-Oosten zijn er, zij het aarzelend, positieve ontwikkelingen waar te nemen. Wil de minister toezeggen dat de regering een eventuele resolutie van de VN-mensenrechtencommissie betreffende de nederzettingen in de bezette gebieden, gericht tegen Israël, niet zal steunen?

De gedragscode voor de wapenexport gaat niet ver genoeg. Kan de tekst daarvan in de komende periode nader worden aangescherpt, zodat in elk geval de toezichthoudende rol van de Commissie bij het naleven van de gedragscode wordt versterkt?

De heer **Van Baalen** (VVD) wijst erop dat er in China een anti-afscheidingswet aangenomen dreigt te worden. Daardoor wordt Taiwan

direct bedreigd met militair geweld en dat is onaanvaardbaar. Wat is de mening van de regering daarover?

De door Peking aangestelde gouverneur van Hong Kong, de heer Tung Chee-hwa, wordt vervangen. De regering moet in Europees verband aandringen op naleving van alle afspraken die met betrekking tot Hong Kong zijn gemaakt, waaronder die over democratisering.

Een resolutie van de VN-mensenrechtencommissie jegens Israël draagt thans niet bij aan het proces van terugtrekking uit de Gazastrook. Israël overweegt ook serieus de opheffing van de nederzettingen op de West Bank. De regering dient geen steun te geven aan een anti-Israëlresolutie. In geen geval mag er in een dergelijke resolutie sprake zijn van een veroordeling van Israël.

De president van Syrië heeft aangekondigd dat het land zich uit Libanon wil terugtrekken. Zowel in Damascus als in Libanon zijn er demonstraties ten gunste van Syrische aanwezigheid in Libanon. Zal Syrië zich aan zijn woord houden? Wil de regering in Europees verband erop aandringen dat Syrië zich zeer snel terugtrekt? De verplichting daartoe bestaat reeds. De Raad heeft geconcludeerd dat terugkeer van Kosovo naar de situatie van vóór 1999 geen optie is. Toen was het land een provincie van klein Joegoslavië. Wat betekent deze uitspraak? Kan Kosovo uiteindelijk de weg naar onafhankelijkheid inslaan? Of geldt nog steeds «standards before status»?

Tijdens een bezoek aan Suriname heeft de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken geconcludeerd dat dit land bij het afzetten van landbouwproducten in de Europese Unie, met name bananen, te maken krijgt met quota. Daarop kunnen uitzonderingen worden gemaakt. Is de regering bereid om Suriname de helpende hand toe te steken met betrekking tot dit onderwerp?

Mevrouw **Van der Laan** (D66) vindt dat de gedragscode voor de wapenexport nog niet ver genoeg gaat. In de eerste plaats moet de code transparant zijn. Het moet duidelijk zijn wie welke wapens levert en of men zich daarbij aan de regels houdt. Een tweede eis is de afdwingbaarheid. Totdat er een goede gedragscode is vastgesteld, kan het wapenembargo tegen China niet worden opgeheven.

De regering verdient steun voor haar inzet bij de VN-veiligheidsraad op het gebied van Sudan. Het Internationale Strafhof is de aangewezen rechtsprekende instantie. Druk van Amerikaanse zijde mag er niet toe leiden dat er een afzonderlijk Sudan-tribunaal wordt opgezet. De internationale gemeenschap zou meer druk moeten uitoefenen op de Sudanese regering, door deadlines vast te stellen voor sancties. Er is een «no fly zone» ingesteld en de Sudanese regering heeft toegezegd de Antonov-toestellen uit Darfur te zullen terugtrekken en af te zien van offensieve luchtacties. Gaan deze maatregelen ver genoeg? Wat doet de Nederlandse regering? Er moet iets gebeuren, want het moorden en verkrachten gaat gewoon door.

De Europese Unie heeft een verklaring uitgegeven betreffende Nepal en verscheidene lidstaten hebben hun ambassadeur teruggetrokken. Daarmee is het arsenaal aan diplomatieke middelen voor een deel uitgeput, maar er moet meer gebeuren om ervoor te zorgen dat de democratie in het land wordt hersteld en dat de schendingen van de mensenrechten worden tegengegaan. Wat zijn de volgende stappen en moet dit onderwerp niet op de agenda worden gezet?

Hoe is de situatie in Haïti en welke verdergaande stappen zet de Europese Unie?

Wat Rusland betreft wordt ter voorbereiding van de top op 10 mei verder gesproken over de vier gemeenschappelijke ruimten. De voortgang op dit gebied moet gekoppeld worden aan de ontwikkelingen op dat van de mensenrechten. Het laatste nieuws uit Rusland is op dat vlak niet erg positief. Hoe wordt er in de praktijk invulling gegeven aan deze koppeling?

Mevrouw **Karimi** (GroenLinks) vindt dat de maatregelen die de Europese Unie wil nemen inzake het vredesproces in het Midden-Oosten in nogal vage termen in de geannoteerde agenda zijn verwoord en verzoekt de regering om een en ander te concretiseren. Het is contraproductief om Hezbollah te bestempelen als een terroristische organisatie. De Nederlandse regering zou dit standpunt daarom moeten laten varen. Het is belangrijk dat Syrië zich uit Libanon terugtrekt, en dat proces wordt niet bevorderd door een belangrijke bevolkingsgroep als terroristen te bestempelen.

De kwestie van de gevangenen in de Verenigde Staten vraagt om een actieve houding van de regering. Wil de minister dit punt aan de orde stellen? Een resolutie van de VN-mensenrechtencommissie is daarbij een optie. Het gegeven dat de Verenigde Staten het protocol bij het Verdrag van Wenen hebben opgezegd, stemt niet optimistisch.

Het nucleaire programma van Iran staat niet op de agenda. Welke posities nemen de verschillende Europese landen in binnen de IAEA? Er wordt in EU-verband te weinig afstemming gepleegd. Zijn de Verenigde Staten bereid om diplomatieke steun te geven aan de aanpak van de Europese Unie? Kan de minister ook ingaan op de reactie van Iran?

Volgens het rapport van het milieuprogramma van de Verenigde Naties, UNEP, zouden onder andere Europese landen containers met chemische en radioactief afval hebben gedumpt in de kustwateren van Somalië. Als gevolg van de Tsunami zijn deze containers op de kusten gedreven en daardoor wordt de bevolking geconfronteerd met enorme problemen. Wat is er precies aan de hand en welk antwoord heeft Europa hierop? Het zou misdadig zijn om chemisch en nucleair afval te dumpen en de plaatselijke bevolking daar vervolgens mee te laten zitten.

De heer **Koenders** (PvdA) wijst erop dat het bij de gedragscode voor wapenexport, naast afdwingbaarheid en transparantie, gaat om de feitelijke harmonisatie. Dit aspect is ook belangrijk in eventuele discussies met betrekking tot China.

Hoe waardeert de Nederlandse regering de interessante ontwikkelingen die zich in Libanon voordoen? Er is een progressieve beweging die pleit voor meer vrijheid voor het Libanese volk, maar tevens dreigt het risico van verscherping van tegenstellingen of zelfs een burgeroorlog.

Op het gebied van het Europese nabuurschapsbeleid ten aanzien van Georgië is er aanleiding tot ernstige bezorgdheid. Aan de grens tussen Rusland en Georgië doen zich grote problemen voor. De Europese Unie heeft verschillende opties voorgesteld voor nieuw EU-optreden. De heer Koenders verzoekt de Nederlandse regering, zich hard te maken voor een zo sterk mogelijke missie van de EU.

De antwoorden op de schriftelijke vragen van de Kamer inzake Sudan zijn tamelijk schokkend. De Verenigde Naties hebben uitgebreide verzoeken gericht tot Nederland, maar deze zijn allemaal met een drogreden afgewezen. Alle fracties in de Kamer vinden dat er in Sudan iets moet gebeuren, maar de Nederlandse regering is niet ingegaan op een informeel verzoek om civiele en militaire waarnemers en politiewaarnemers naar Sudan te sturen in het kader van de VN-missie in dat land. Evenmin is ingegaan op een verzoek om een bijdrage te leveren aan Shirbrig. Met het inzetten van surveillancevliegtuigen kunnen misschien wel duizenden mensenlevens worden gered. Kan de minister precies aangeven waarom hij de inzet van Nederlands personeel voor die surveillancevluchten niet in overeenstemming acht met het toetsingskader?

Het antwoord van de minister

De **minister** merkt op dat Birma als minst ontwikkelde land valt onder het «everything but arms arrangement», hetgeen een nultarief inhoudt voor vrijwel alle producten. De enige uitzonderingen daarop zijn suiker, bananen en rijst, maar in 2009 zal ook voor die producten het nultarief van toepassing zijn. De sancties tegen Birma hebben betrekking op het verstrekken van visa en dergelijke, maar het zijn geen handelssancties. Wel is er sprake van bevrozing van kredieten, verzekeringen en dergelijke. Overigens wordt er door de Europese Unie niet veel geïmporteerd uit Birma.

Het Europees nabuurschap omvat een aantal landen in het oosten en in het zuiden. De Commissie heeft landenrapporten opgesteld. Dit zijn objectieve rapporten, waaruit nog geen conclusies zijn getrokken. Vervolgens komt de vraag aan de orde of voor de desbetreffende landen al dan niet een actieplan moet worden opgesteld. Voordat het daadwerkelijk komt tot goedkeuring en uitvoering van een actieplan, moet er een aantal stappen worden gezet. Wat Libanon betreft: de situatie in dat land is buitengewoon warrig. Dat maakt het moeilijk om een analyse te maken en in dit stadium reeds te beslissen over een actieplan. Bovendien gaat het nabuurschapsbeleid uit van een bepaalde «ketenwerking», waarbij een aaneengesloten reeks landen in een regio, zoals bijvoorbeeld het Middellandse-Zeegebied, van een actieplan profiteert. Voorwaarde daarvoor is dat de regeringen in de desbetreffende landen in staat zijn aan dit actieplan mee te werken. Deze landen krijgen geen uitzicht op toetreding, maar worden wel nauw bij de Europese Unie betrokken. De minister zal zeker de kwestie van de terugkeer van derdelanders en statenlozen aan de orde stellen. De Nederlandse regering heeft Hezbollah inderdaad gekwalificeerd als terroristische organisatie, maar zij is zich ervan bewust dat deze organisatie in Libanon als politieke partij in het parlement is vertegenwoordigd. Ook wat Libanon betreft volgt de regering de aangegeven procedure: eerst beoordeelt zij het landenrapport van de Commissie en vervolgens wordt bezien of er al dan niet een actieplan moet worden opgesteld, mede in het licht van de algemene ontwikkeling in Libanon. Daarbij zal ook de kwestie van de terugkeer worden betrokken.

Binnen de Europese Unie is er in principe consensus over het indienen van een resolutie betreffende de mensenrechtensituatie in het Midden-Oosten. De persoonlijke vertegenwoordiger voor de mensenrechten van de heer Solana ziet de Midden-Oostenresoluties als een testcase voor effectief optreden van de Europese Unie in de mensenrechtencommissie. Het komt erop aan een evenwichtige en consistente tekst te formuleren, die, naast kritiek betreffende de afscheiding en de «outposts», ook inspeelt op recente positieve ontwikkelingen. Als dit niet gebeurt, dreigt het gevaar dat de Arabische landen zullen komen met alternatieven voor de EU-tekst over de nederzettingen, die veel scherper van toon zullen zijn. De regering wil op hoog niveau bij de Palestijnen aandringen op het intrekken van een concurrerend initiatief dat is ingediend, maar de enige manier om dat te bereiken is, vast te houden aan de zeer evenwichtige tekst van de resolutie die in Europa is voorbereid. Deze resolutie is niet anti-Israël of anti-nederzettingen, maar tracht juist een evenwichtig beeld te scheppen van de situatie, in het licht van de voortgang die wordt geboekt. In de resolutie wordt een beroep gedaan op Israël om de toezeggingen die dit land heeft gedaan in het kader van de routekaart, na te komen. Verder wordt Israël ertoe opgeroepen om de muur af te breken, als aan alle condities is voldaan. De bewindsman vindt niet dat daarbij sprake is van een veroordeling van het beleid van Israël. Overigens zijn er ook contacten met Israël over de resolutie, en de minister heeft de indruk dat men in Israël kan leven met de gekozen oplossing.

De minister is voorstander van een zo scherp mogelijk geformuleerde gedragscode voor wapenexport, maar wijst erop dat wapenexportbeleid

geen communautair beleid, maar nationaal beleid is. Juridische afdwingbaarheid is alleen mogelijk indien de gedragscode wordt opgenomen in het nationale recht, maar het ziet ernaar uit dat de meeste landen daartoe niet bereid zijn. Het stemt al tot voldoening dat men, mede onder Nederlands voorzitterschap, is gekomen tot de gedragscode en de toolbox die nu zijn gerealiseerd. Daarmee is een enorme stap voorwaarts gezet in het controlebeleid. Op dat gebied is al het mogelijke gedaan.

Er is nog geen tekst beschikbaar van de Chinese anti-afscheidingswet. Wel is contact opgenomen met de ambassadeur van China, om te informeren wat de wet precies inhoudt, maar ook hij kende de tekst niet. De vreedzame oplossing van wat China als een conflict met Taiwan beschouwt, blijft voor China de aangewezen weg. De minister zal op dit punt alert blijven. Zodra de tekst beschikbaar is, zal de Kamer schriftelijk worden geïnformeerd over het standpunt van de regering daarover.

Syrië heeft toegezegd zijn troepen uit Libanon te zullen terugtrekken en heeft daarmee ook een begin gemaakt. Het is van belang om druk te blijven uitoefenen op de Syrische regering om dit proces voort te zetten. Medio 2005 zal worden bezien in hoeverre over de status van Kosovo kan worden gesproken. Dit is afhankelijk van de ontwikkelingen in dat land. Het is ondenkbaar dat zal worden teruggekeerd naar de status quo ante van Kosovo als provincie van Servië. Regelmatig wordt er aan de Raad verslag uitgebracht van de situatie in Kosovo. Het is belangrijk, nu eerst de evaluatie daarvan af te wachten. Zodra er meer concrete plannen op tafel liggen over de kwestie van de «standards and status» zal de finale status van Kosovo aan de orde komen.

De minister zal contact opnemen met Suriname om te bezien wat men wil en wat Nederland kan doen.

De regering is tegen een afzonderlijk tribunaal voor Sudan. Zij tracht de Europese leden van de VN-veiligheidsraad te bewegen tot het instellen van sancties, maar China en Rusland lijken hiertoe niet bereid.

De huidige ontwikkelingen in Haïti zijn de minister niet bekend.

Op 1 maart 2005 hebben voor de eerste maal mensenrechtenconsultaties plaatsgevonden tussen de EU-troika en Rusland, op directeursniveau. Het initiatief daartoe is uitgegaan van de Europese Unie. Onderwerpen van gesprek waren onder meer de minderheden in de Baltische staten, de strijd tegen het terrorisme, Tsjetsjenië, mediavrijheid, racisme en mensenrechtenactivisme. Van Russische zijde werd onderkend dat er sprake is van bepaalde tekortkomingen, maar men wees erop dat men een jonge democratie is en dat een en ander nader zou worden bezien. Beide partijen waren tevreden over het resultaat van de besprekingen. Over enkele onderwerpen zal in de nabije toekomst meer gedetailleerd worden doorgesproken. Dit zal twee keer per jaar gebeuren en dat houdt een aanvullende mogelijkheid in voor de Europese Unie en voor Nederland om de bezorgdheid over de situatie aldaar uit te spreken. Over de zogenaamde vier ruimtes zijn onderhandelingen gaande. Het overleg over de derde ruimte, de externe veiligheid, lost de grootste problemen op, in verband met de bevroren conflicten. De Russische president wil op 10 mei daadwerkelijk tot een afronding komen. Het is de bedoeling om een flink aantal stappen verder te komen op het gebied van de visaproblematiek, de «frozen conflicts», de mensenrechten en het overvluchtrecht over Siberië. De vier ruimtes vormen een eenheid, waarvan ook het mensenrechtenelement deel uitmaakt.

De minister heeft tegenover de Amerikanen kritiek geuit op de «unlawful combattant»-status van de gevangenen in Guantanamo Bay. Op dit moment worden door het Hooggerechtshof en een aantal gerechtshoven in Amerika maatregelen genomen. De minister hoopt dat de druk van de internationale gemeenschap, waaronder Nederland, de Amerikanen ervan zal overtuigen dat zij zo niet kunnen doorgaan. Het opzeggen van het protocol bij het Verdrag van Wenen is reden te meer om de Amerikanen hierop aan te spreken en te informeren welk signaal zij daarmee willen

geven. Een resolutie is niet het geëigende instrument, omdat daarmee een verkeerd signaal zou worden gegeven. Het is echter wel een goede zaak om een dergelijke kwestie onder bondgenoten serieus aan de orde te stellen.

De onderhandelingen tussen de EU-3 en Iran zijn nog steeds gaande, maar er is nog geen zicht op overeenstemming over de objectieve garanties die de EU wil hebben voor het vreedzame karakter van het Iraanse nucleaire programma. De regering blijft hopen op een bevredigende diplomatieke oplossing en steunt dan ook nog steeds de EU-3. De Verenigde Staten volgen de ontwikkelingen met belangstelling. Men is in elk geval niet meer zo afwijzend als voorheen. Onderhandelingen met Rusland hebben geleid tot een akkoord waarin is vastgelegd dat gebruikte brandstofstaven zullen worden teruggestuurd en dat de leveranties zullen plaatsvinden onder toezicht van het IAEA. Met een dergelijk compromis wordt Iran het vreedzaam gebruik van kernenergie gegund, zonder dat het land de beschikking krijgt over eigen splijtstof.

De Kamer zal schriftelijk antwoord ontvangen op de gestelde vragen over Somalië.

De minister deelt de bezorgdheid van de Kamer over het Europese nabuurschapsprogramma inzake Georgië. De Europese Unie is wel bereid om iets te doen, maar dat is alleen zinvol als ook Rusland daarmee instemt. Dit onderwerp moet worden behandeld in de context van de vier ruimtes waarover met Rusland wordt onderhandeld. Monitoring door OVSE of EU is gewenst, maar steun van Rusland is nodig om dit middel effectief te kunnen inzetten.

Aangaande de situatie in Sudan merkt de minister op dat de regering niet voldoende vertrouwen heeft in de combinatie van Shirbrig en de deelnemende landen, waaronder Bangladesh, India en Pakistan. In het verleden is gebleken dat het samenspel tussen de headquarters in Khartoem en de partijen in het veld over het algemeen niet goed werkt. In het verleden heeft Nederland veelvuldig bijgedragen aan Shirbrig, maar in het kader van een evenwichtige lastenverdeling zouden ook andere landen eens moeten meedoen, en sommige landen zijn daartoe ook bereid. Daarom is op het verzoek van de Verenigde Naties geantwoord dat Nederland deze keer niet meedoet. Een aantal verzoeken van de Verenigde Naties wordt nog onderzocht, ondermeer betreffende het sturen van militaire waarnemers en civiele politie. De Kamer zal nog schriftelijk worden geïnformeerd over de kwestie van het leveren van personeel voor surveillance-vliegtuigen. De minister zal verder precies nagaan welke verzoeken de regering van de VN heeft gekregen met betrekking tot Sudan en daarover schriftelijk aan de Kamer rapporteren.

De relaties van de EU met Nepal zijn zeer beperkt en de EU kan in dat land niet zoveel doen. De ambassadeurs zijn teruggetrokken en daarmee is een duidelijk signaal gegeven dat de EU vindt dat wat er is gebeurd, niet door de beugel kan. De ontwikkelingen zullen kritisch gevolgd blijven worden. De minister zal de kwestie in het kader van de Raad ter sprake brengen.

De voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Van Heteren

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
De Haan

De adjunct-griffier van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Van Toor